

ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNDE LİBERALİZM VE LİBERAL DEVLET İNŞASI LIBERALISM AND LIBERAL STATE BUILDING IN THE DISCIPLINE OF INTERNATIONAL RELATIONS

Mehmet Erkin Kara¹

ÖZET

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Balkanlar'dan Kafkaslara, Ortadoğu'dan, Orta Asya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada, Weberyen anlamdaki sorumluluklarını ve fonksiyonlarını etkin olarak yerine getiremeyen, başarısız ve zayıf devletler ortaya çıkmıştır. Günümüze kadar devam eden süreçte, bu devletlerin sayısı gün geçtikçe artmış ve artmaktadır. Yoksulluk, yolsuzluk, uyuşturucu kaçakçılığı, terör gibi ciddi pek çok uluslararası sistemin güvenliğini tehdit eden sorunların bu zayıf ya da başarısız devletlerden kaynaklandığı uluslararası kamuoyunda ve çeşitli disiplinlerdeki önemli çalışmalarda ifade edilmektedir. Başarısız devlet sorunsalının çözümünün, başarılı liberal demokratik devlet inşasından geçtiği çeşitli platformlarda paylaşılmaktadır. Makalede, uluslararası toplum açısından taşıdığı önemden hareketle, liberal devlet inşası konusu uluslararası ilişkiler disiplini paradigması sınırlarında analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Liberalizm, Liberal Devlet İnşası, Uluslararası İlişkiler Disiplini, Başarısız Devlet, Demokratik Devlet.

Jel Kodları: H70, B10, B00.

ABSTRACT

Weak and failed states which can't succeed effective Weberian responsibilities and functions, was occurred in wide geography from the Balkans to the Caucasus, from the Middle East to Central Asia since Cold War was ended. In the process up to the present this states number increased and are increasing. It was said in important articles that poverty, corruption, narco traffic, teror and various conflicts which threathens international system's stability was caused by weak and failed states. Failed states conflicts can be solved by building succesful liberal democratic states for liberal perspective. In this article liberal states building which was very important for international community, was analized in the paradigm of International Relations Discipline.

¹ Mehmet Erkin Kara, Dr.Konya Selçuk Üniversitesi, ekara79@yahoo.com,

Key Words: *Liberalism, Liberal State Building, International Relations Discipline, Failed States, Democratic States.*

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Balkanlar'dan Kafkaslara, Ortadoğu'dan, Orta Asya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada, Weberyen anlamdaki sorumluluklarını ve fonksiyonlarını etkin olarak yerine getiremeyen, başarısız ve zayıf devletler ortaya çıkmıştır (Hehir ve Robinson, 2007: 1). Günümüze kadar devam eden süreçte bu devletlerin sayısı gün geçtikçe artmış ve artmaktadır. Yoksulluk, yolsuzluk, uyuşturucu kaçakçılığı, terör gibi ciddi pek çok uluslararası sistemin güvenliğini tehdit eden sorunların bu zayıf ya da başarısız devletlerden kaynaklandığı uluslararası kamuoyunda ve çeşitli disiplinlerdeki önemli çalışmalarda ifade edilmektedir (Fukuyama, 2014: 22). Hatta bazı akademisyenler tarafından da uluslararası sistemin en büyük problemi bu başarısız ve zayıf devletler olarak görülmektedir (Ghani ve Lockhart, 2008: 4) (Hameiri, 2010: 1).

Liberal perspektifte, başarısız devletler sorunsalının çözümünün, etkili liberal demokratik devlet inşasından geçtiği ve uluslararası toplumun bu konuda birlikte hareket etmesi gerektiği düşüncesi paylaşılmaktadır (Carothers, 2007: 10). Bu bağlamda, her geçen zaman diliminde devlet inşasının taşıdığı önem artmaktadır. Makalede, uluslararası toplum açısından taşıdığı önemden hareketle, liberal devlet inşası konusu Uluslararası İlişkiler disiplini paradigması sınırlarında analiz edilmiştir.

2. LİBERALİZM VE LİBERAL DEVLET

Liberalizm uluslararası ilişkiler disiplininde “Devletler ne yapar?” ve “Devletler ne yapmamalı?” sorularını açıklayan sosyal bilimler teorisidir. Liberal teori beş konuyu çalışmaktadır. Bunlar sırasıyla; uluslararası aktörler, uluslararası aktörlerin motivasyonları, devletlerarası ilişkiler, sivil toplum ve “Uluslararası ilişkilerde hangi durumda devletler strateji geliştirir ve seçim yapar?” konularıdır (Moravcsik, 1992: 3-53). Liberalizmin önceliği, uluslararası işbirliği ve hangi koşullar altında işbirliğinin mümkün olduğunu ortaya çıkarmaktır (Viotti ve Kauppi, 2012: 129-164). Teorinin ilk temel

varsayımı, birimlerin rasyonelliği ve davranışların rasyonel seçim teorisine² göre oluşmasıdır (Moravcsik, 1992: 3-53).

John Locke liberalizmin fikir babasıdır. Devletin varlığının nedenlerini sosyal sözleşme teorisine dayalı olarak açıklamıştır. Liberallerin devlet argümanları Locke'cu sosyal sözleşmedeki doğa durumuyla biçimlenmektedir. Locke'un kuramının çerçevesini ise mikro ekonomik, rasyonel seçim teorisi oluşturmaktadır.

Devletin ortaya çıkmasından önceki dönemde, Locke'un tasvir ettiği doğa durumunda herkes eşitti. İnsanlar arasında barış ve özgürlük vardı. İnsanlar mutlu bir yaşam sürüyorlardı. İnsanların üzerinde bir üst otorite bulunmuyordu. Bununla birlikte, doğa durumunda suçluların cezalandırılmasında sorunlar ortaya çıkıyordu. Suç işleyen cezalandırılacak herhangi bir kurum yoktu. İşte bu problemi ortadan kaldırmak için insanlar bir araya gelmiş, yapmış oldukları sözleşme ile devleti kurmuşlardır. John Locke'a göre devletin varlığının nedeni, insanların suçluları cezalandırma haklarının devri konusunda yaptıkları işte bu sözleşmedir (Gismondi, 2008: 54) (Gözler, 2018: 49).

Locke'a göre, doğa durumunda insanlar, hakları ile birlikte doğmuştur. Toplumsal sözleşme vasıtasıyla bazı haklarını sınırlamalarla devlete devretmişlerdir. Ama öncelikle yaşam, özgürlük, mülkiyet hakları³ olmak üzere bazı haklarını hala elinde bulundurmaktadır. Liberal devlette kendine ait olmayan bu haklar üzerinde doğal hukuk esasından hareketle, eyleme geçme hakkı bulunmamaktadır. Bunun yanında toplumsal sözleşmede bir taraf olarak insanlar ve haklarını koruma sorumluluğunu da üstlenmiştir (Gözler, 2018: 49).

Devletin varlık nedenini toplumsal sözleşmeye bağlayan diğer bir görüş, Thomas Hobbes'a aittir. Hobbes'a göre, doğa durumu, insanlar arasında sürekli şiddet eğiliminin, ölüm korkusunun hüküm sürdüğü, herkesin kendi gücü ve olanaklarıyla yaşamda kalabilmek için her şeyi yapmaya hakkı olduğu, bir anlamda zaman, mekân tanımayan sürekli ve genel bir savaş halidir (Hobbes, 2007: 92-93) (McGlinchey, 2017: 48). Bu doğal yaşam hali Epikürcülerin tanımladığı doğa haline benzemektedir. Tanımlanması gerekirse, devleti kurmadan önceki cehennem hayatıdır (Sarica, 1996: 64).

² Rasyonel seçim kuramının en temel kabulü, insanların rasyonel davranışlarda bulunacağıdır. Rasyonel seçim teorisine göre, insanlar seçim yapmak zorunda kaldıklarında, rasyonel olarak hareket ederek ya karı maksimize edecek ya da zararı minimize edecek ve en iyi davranış tarzını seçeceklerdir.

³ Temel Haklar (Negatif Haklar).

Hobbes'a göre, insanın toplum içindeki davranışlarının temelinde de yaşamını sürdürmek, güvenlik isteği ve bencillik yatar. Güvenlik ve yaşamını sürdürmek isteği, insanın doğasının en temel gereksinimleridir. Hobbes'un devlet modelinin ana maksadı bu gereksinimleri gidermektir. Bu bağlamda, Leviathan⁴ yani devlet (iktidar), insanlar tarafından doğa durumundaki kötü şartlardan kurtulmak maksadıyla sosyal bir mutabakatla inşa edilmiştir. Leviathan'ın gücü, insanların birbirine karşı güç kullanmasını engellemektedir. Otoriteyi sağlamaktadır. Bir anlamda iktidarı, egemeni temsil etmektedir (Şenel, 1996: 319).

Hobbes'cu devlet inşasında, devlet zorlamayla kurulmaktadır. İnsanlar zorunlu fena olan devleti kurmak zorunda kalmaktadır. Çünkü devlet olmazsa "insan insanın kurdu" olduğu doğa durumuna geri dönecektir. Doğa durumundaki sefil ve kısa hayatı devam edecektir. Kısacası devlet, düzenin kurulması için zorunludur. Doğa durumu ile karşılaştırıldığında kötünün iyisidir.

Hobbes'un devlet modelinde, devletin vatandaşlarına karşı bir sorumluluğu yoktur. Uluslararası İlişkiler Disiplininin ana teorilerinden Realizmin klasik formülünde, vatandaşlarının kişisel hak ve hürriyetleri korunması zorunluluğundan muaf, kendi çıkarı peşinde koşan egemen devlet yer almaktadır. Bu kuramın insanlığın ilerlemesine ilişkin umutları olumsuzdur ve karamsarlık içindedir (McGlinchey, 2017: 48) (Doyle, 1983: 218).

Locke'un fikirleri, Hobbes'un fikirlerinin tam anlamıyla tersidir. Locke'cu Liberal anlayışa göre devlet, insanların konsensüsü ile kurulmuştur. Konsensüsün bir parçası bireydir. Bu açıdan politik ve ekonomik tezleriyle ontolojik olarak bireyciliği başlangıç noktası almaktadır. Locke'a göre birey, Hobbes'un fikirlerindeki gibi düzen sağlamak için özgürlüğünden taviz vermemiştir. Özgürlük, fırsat eşitliği ve özel mülkiyet haklarını elinde bulundurmaktır. Bu bağlamda, bireyin özel mülkiyet ve özgürlük hakkı, başka bireylerin özgürlük ve özel mülkiyet hakkına zarar vermemek koşuluyla, her zaman mevcuttur (Barkin, 2010: 16) (Gismondi, 2008: 41).

Yine başka bir düşünür Jeremy Bentham'ın, Liberal felsefenin oluşumuna büyük katkısı vardır. Bentham Faydacılık okulunun öncü şahsiyetidir. Faydacılar, yargılarımızı ölçülebilen şeylere dayandırmamız gerektiğini savunurlar. Jeremy Bentham'ın faydacılık yaklaşımı, her şeyi iyi-kötü, doğru-yanlış diye ikiye ayırır, kategorize eder. Ana ayırım noktası faydalı ya da faydasız olmasıdır. Zevk,

⁴ Leviathan, Thomas Hobbes'un (1588-1679) başyapıtı kabul edilen eseridir. 1651 yılında yayınlanmıştır. Kitabın ismi İncil'de geçen deniz canavarından esinlenerek konulmuştur.

iyilik ve mutluluk faydalıdır. Acı, kötülük ve mutsuzluk faydasızdır. Dolayısıyla, yaşamımızda en fazla sayıda, en büyük faydayı elde etmeye çalışmalıyız. Faydacılığın en önemli savı, faydanın maksimizasyonu, faydasızlığın minimizasyonudur. Jeremy Bentham'a göre özgürlük, toplumdaki herkesin çıkarlarını destekler ve herkesin ortak faydasını sağlar. Özgür birey ve özgür toplumun varacağı noktayı "en fazla sayıda kişinin en yüksek derecede mutluluğu" şeklinde tanımlamaktadır (Sutch, 2007: 67). Sonuç olarak, Locke'un sosyal sözleşmesi ve Bentham'ın faydacılığı ışığında birey ve bireyin özgürlüğü liberalizmin temelidir (Barkin, 2010: 16) (Gismondi, 2008: 41).

3. LIBERALİZME GÖRE BİREYCİLİK, TOPLUM, HAKLAR VE ÖZGÜRLÜKLER

Liberal Devlet insanoğlunun iyi olduğu varsayımına, özgürlüğe, insanlığın ilerlemesi gerektiği fikrine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu varsayım, anayasallık, ekonomik liberalizm, özellikle pozitif bilim ve yöntemlerine olan inancı güçlendiren Aydınlanma Dönemi'ndeki düşünce akımına dayanmaktadır (Griffiths, 2007: 69) (Rengger, 2005: 129). John Locke başta olmak üzere Aydınlanma filozoflarının düşüncelerine göre birey kavramı liberalizm için önemli bir değer taşımaktadır. Bu önemi ifade etmek için ilk başta liberalizm için birey-toplum ve birey-iktidar ilişkisini tanımlamamız gerekmektedir.

Liberalilere göre toplum, bireylerin kendi çıkarlarını, sosyal ve politik hedeflerini gerçekleştirebilmek için bir araya geldiği insan grubudur. Bireyle sivil toplumun çıkarları arasında otonom bir uyum vardır. Bireysel hedef ve çıkarların birleşmesiyle sosyal düzen ve gelişme sağlanır. Bu bakımdan, toplumu oluşturan bireyin varlığı, toplumdan daha üstündür.

Liberal teoriye göre iktidarla birey arasındaki ilişki ise şu şekildedir: Bireyler; iktidarın dış politikasında, icraatlarında, kazanç ve kayıplarını hesaplar. Rasyonel hareket ederler. Rasyonel seçim teorisi ışığında iktidarı destekleyerek kazançlarını çoğaltır ya da iktidarı desteklemeyerek kayıplarını azaltırlar. İktidarlar da, bireylerin en fazla tercih ettiği ve faydasına dokunacak icraatı yaparlar. Bu formül liberalizmin ana varsayımını oluşturmaktadır (Moravcsik, 1992: 3-53). Bu şekilde birey-toplum ilişkisinde olduğu gibi, birey-iktidar ilişkisinde de birey öncelenmekte ve daha değerli bir pozisyona konulmaktadır.

Liberalizm için bireyciliğin asıl amacı, bireyi devlet, toplum ve iktidara karşı korumaktır. Bu ilkeye bağlılık sonucunda insan hakları ve devletin kurumları yaratılmıştır. Bireycilik üzerine inşa edilmiş üç basamaklı bir haklar dizisi mevcuttur. Negatif (olumsuz) haklar yaşam, özgürlük, din ve vicdan özgürlüğü, özgür basın, kendini ifade etme hakkı, yasalara karşı eşitlik, mülk sahibi olma hakkını

içermektedir. Bireyi korumak amacı güden negatif haklara hiçbir şekilde kısıtlama yapılamaz. İkinci tür haklar pozitif haklardır. Bunlar eğitimde fırsat eşitliği, sağlık, çalışma, ekonomik haklar ve kendini özgürce ifade etme hakkı için gerekli olan sosyal haklardır. Bireyi sosyal açıdan korumayı amaçlayan bu haklar olağanüstü zamanlarda kanunla sınırlandırılabilir. Son hak türü ise katılım haklarıdır. Bunlar literatürde nötr haklar olarak da sınıflandırılmaktadır. Negatif ve pozitif hakları garantiye almak amacıyla verilen bu haklar, bireyin siyasi ve demokratik topluma katılımını sağlamaktadır.

Liberalizme göre, devlete karşı bireysel hakları koruma mekanizması şu şekilde çalışmaktadır: İlk başta liberal devlet, doğal hukuka bağlı olmak zorundadır. Devletin hak ve özgürlükleri koruması, vatandaşına hesap vermesi gerekmektedir. Eğer devlet hukuka bağlı olmazsa ve bireylerin haklarına tecavüz ederse, vatandaşlar devlete karşı direnme hakkını ellerinde saklı tutmaktadır. Bu durum iktidarın negatif hakları koruma görevini yapmadığı hallerde, vatandaşların birleşerek iktidarı yönetimden indirmesinin haklı olduğunu meşrulaştırmaktadır. Devrim ve ihtilal kavramına sıcak bakmaktadır (Doyle, 2012: 4) (Gismondi, 2008: 19).

Liberalizmin Ekonomi, Sosyoloji, Hukuk ve Uluslararası İlişkiler disiplinlerinde kendine has değer ve argümanları mevcuttur. Ekonomi disiplninde serbest piyasa, serbest ticaret ve özel mülkiyet; hukuk disiplninde insan hakları, cinsiyet eşitliği, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, din özgürlüğü; uluslararası ilişkiler disiplninde ise uluslararası işbirliği ve uluslararası kurumların işlerliği savunduğu argümanlardır. Özellikle ekonomi disiplninin önemli teorisi kapitalizm ile ilişkisi de liberalizmin günümüze kadarki gelişiminde önemli rol oynamış ve oynamaktadır. Bu kapsamda, liberaller, sivil toplumdaki bireysel rekabetin ve devletin baskısından uzak serbest pazar kapitalizminin, toplum içindeki kıt kaynakları en verimli şekilde değerlendirdiğini, refahı en iyi şekilde sağladığını iddia etmektedir ve kapitalizme sıkı sıkıya bağlıdır (Burchill, 2005: 55) (Doyle, 2012: 4) (Gismondi, 2008: 19).

Liberaller için diğer disiplinlerde olduğu gibi, uluslararası ilişkilerin de gündemi geniş ve kapsamlıdır. Uluslararası ticaretin geliştirilmesi ve küresel pazarların devletin elinden kurtarılması, refahın ve uluslararası örgütler vasıtasıyla barışın sağlanması kritik konulardır. Bu bakımdan, devlet ve devlet dışı aktörün dünya siyasetinde önemli roller oynadığını kabul eden çoğulcu bir düşüncedir. Liberalizm, uluslararası ilişkilerin gündeminin yalnızca askeri güvenlik meseleleriyle yönlendirildiği fikrini reddetmektedir. Ayrıca, liberallere göre ekonomik, sosyal, çevresel vb. konular da gündem oluşturmaktadır (Burchill ve Linklater, 2005: 25). Bu bağlamda, Realistlerin yüksek politika (high

politics) ve düşük politika (low politics) ayrımını yanlış bulmaktadırlar. (Viotti ve Kauppi, 2012: 129-164). Realistler ise, liberal teoriyi gerçekleşmesi imkânsız olarak görmektedir. Liberal argümanların, insan davranışlarını genellemede gerçekleri yansıtmadığını düşünmektedir. Liberal teorinin olguları açıklamaktan çok normatif ideal barış ve iş birliği teorisi olarak kaldığıyla ilgili eleştirileri yoğunluktadır. Bu nedenle realistler, liberalleri tanımlarken idealist, ütopyacı ve moralist gibi adlar kullanmaktadır (Moravcsik, 1992: 3-53).

4. NEOLİBERALİZM

Neoliberalizm küreselleşme, teknolojinin ve haberleşmenin gelişmesi ve bu durumun uluslararası sisteme etkisinin açıklanmasıyla doğmuş bir teoridir. Liberalizmin devamı ve günümüz koşullarına göre güncellenmesidir (McGlinchey, 2017: 48-49). Bu kapsamda Neoliberalizm, devletleri uluslararası ilişkilerde egemen rasyonel aktörler olarak gören, devlet merkezli bir kuramdır. Neoliberalizmin argümanları, karşılıklı bağımlılığın etkisi, serbest ticaretin faydaları, devletlerarasındaki çıkarlar üzerine kurulan gerçek bir uyumun varlığına ilişkin iddialara dayanmaktadır (Sutch, 2007: 65). Neoliberalizmin temel sorusu, uluslararası sistemdeki devletler ve diğer aktörler arasında iş birliğinin nasıl sağlanacağıdır? Çözüm olarak, uluslararası örgüt ve kurumlar vasıtasıyla sistemde iş birliği sağlama rolüne odaklanmaktadır.

Neoliberalizm, anarşik uluslararası sistemde egosantrik devletlerin⁵ çıkarlarının bulunduğu yerde iş birliği yapılabileceği ana tezi üzerine ilk çalışmaları yapmıştır.⁶ Robert Keohane ve Joseph Nye'nin "Interdependence" (1977) çalışması bunlardan en önemlisi sayılmaktadır. Nye ve Keohane çalışmalarında, bilişim ve iletişim teknolojilerinde gelişmeler nedeniyle uluslararası, ulus içi bağlantılar ve ilişkilerin derinleştiğini, çeşitlendiğini savunmuşlardır. Bu durumda sistemdeki aktörler arasında karşılıklı bağımlılık oluşturduğunu öne sürmüşlerdir. Karşılıklı bağımlılığı devletler ve toplumlar arasında çok sayıda etkileşim kanalının yarattığı bağlantı ve ilişkilerin, belirli bir hiyerarşik gündemden yoksun olan uluslararası sistemde neden olduğu karmaşık koşullar bütünü olarak tanımlamışlardır. Küreselleşmeyle birlikte uluslararası ilişkilerde büyük güçler arasındaki karşılıklı bağımlılığın

⁵ Neoliberalizm de devlet, birçok farklı içsel unsurun birleşiminden değil, spesifik hedeflere sahip olan yeknesak birim olarak ele alınır (Folker, 2013: 114-129).

⁶ Neoliberal – Neorealist tartışması Uluslararası İlişkiler Disiplininin büyük tartışmalarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu tartışma paradigmalara arası tartışma, olarak nitelendirilmektedir. 1980-1990 arasında Robert Keohane'nin Neoliberal, Joseph Grieco'nun neorealistleri temsilen cevap ve cevaba cevap şeklinde gerçekleşen çalışmaları tartışmanın zirve aşaması olarak değerlendirilmektedir (Folker, 2013: 113-124).

ağırlığının ekonomik konularda olduğu ve ekonomik boyutun güvenlik ve askeri boyutun önüne geçtiğini belirtmişlerdir (Keohane ve Nye, 2012: 252)

4.1. NEOLİBERALİZM–NEOREALİZM AYRIMI.

Neoliberal – Neorealist tartışması, Uluslararası İlişkiler Disiplinin büyük tartışmalarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu iki teori arası tartışmanın, Neoliberal teorinin gelişimine büyük katkısı olmuştur. Bu nedenle, iki teori arası ayrılan ve birleştirilen argümanların bilinmesi teorinin kavranması açısından üzerinde durulması gerekmektedir (Folker, 2013: 113-124).

Neoliberal ve Neorealist kuram, dış politika ve çıkarları belirlemede iç politikanın rolünün olmadığıyla ilgili aynı argümanları paylaşmaktadır. Bu kapsamda Neoliberalizm, anarşik bir uluslararası sistemde iş birliğinin sağlanmasının zor olduğu konusunda Neorealizm ile hemfikirdir. Ayrıldığı husus, aktörlerin ortak çıkarlarının uyduğu noktada iş birliğinin sağlanabileceğidir.⁷ Ayrıca işbirliği ile ilgili önemli bir tezi de uluslararası örgütler ve kurumların vasıtasıyla anarşinin uluslararası sistem üzerindeki olumsuz etkisinin azaltılmasının mümkün olduğudur (Folker, 2013: 114-129). Neoliberalere göre, uluslararası kurumlar ve örgütler uluslararası iş birliğinin sağlanmasında, devletlerarasında ilişkilerin kurulmasında platform olurlar. Devletlerarasındaki engellerin kaldırılması ve temasın sağlanmasında temel rol oynarlar (Sutch, 2007: 65). Uluslararası örgütlerin çatışmayı önlemede ve iş birliğini sağlamada rolleri yalnızca tanımlama ötesine geçmektedir. Bu kapsamda uluslararası örgütlerin rolü, neoliberalist entegrasyon ve karşılıklı bağımlılık çalışmalarında önemli bir odak noktası oluşturmaktadır (Viotti ve Kauppi, 2012: 129-164). Neoliberaler, uluslararası ilişkiler sisteminde iş birliğini, Oyun Teorisindeki sıfır toplamlı olmayan oyunlara benzetmektedir. İş birliği yapan devletlerarasında kazan-kazan modelindeki ilişki olabileceğini öne sürmektedir. Ayrıca antlaşmayla resmi olarak kabul gören uluslararası örgütlenme olmasa bile, ilkelerin, normların ve oyuncuların beklentilerinin birleştiği noktada iş birliğinin mümkün olduğunu savunmaktadır (Rejim Teorisi). Neoliberal kuramcılar, Neorealistlerin epistemolojilerini ve pozitivist metodolojiyi benimsemişlerdir. Ortak devlet merkezli yaklaşımlarından kaynaklı olarak, uluslararası ilişkiler disiplininin dinamik yönünü kaçırdıklarına ilişkin eleştirilmişlerdir. Bu epistemolojik ve metodolojik ortaklık nedeniyle, Waewer tarafından aslında

⁷ Neorealistler; sistem, devlet ve birey birimlerinde anarşi ve devlet davranışlarını “yukarıdan-aşağı” analiz etmekteyken, Neoliberaler “içten dışa” bir bakış açısıyla analiz etmektedir (Viotti ve Kauppi, 2012: 129-164).

böyle bir tartışma olmadığı, neorealizm ve neoliberalizmin aynı paradigma olduğu, böyle bir tartışma olsa bile paradigma içi boş bir tartışma yaşandığı eleştirilerine hedef olmuşlardır (Sutch, 2007: 11).

En son olarak da popüler yazarlardan Harari'nin disiplinler arası bir açıklama getirdiği tabloyu incelemek, Neoliberalizm'in büyük resmini sadece uluslararası ilişkiler değil, diğer disiplinler açısından da önemini görmemizi sağlayacaktır. Bu tabloda, ulusal, uluslararası seviyede ve ekonomik, siyasi, kişisel alanda hangi kavramları ortak paydada topladığı ve neoliberalizmin hangi anahtar kavramları kapsadığı görülebilmektedir.

Tablo -1 Yuval Noah Harari'ye Göre Neoliberalizmin Argümanları

	Ulusal Seviye	Uluslararası Seviye
Ekonomik Alan	Serbest Piyasa, Özelleştirme, Düşük Vergi	Serbest Ticaret, Global Entegrasyon, Düşük Gümrük Vergisi
Siyasal Alan	Serbest Seçimler, Azınlık Hakları, Kanunların Üstünlüğü	Uluslararası Barışçıl İlişkiler, Uluslararası İşbirliği, Uluslararası Hukuk, Uluslararası Örgütler
Kişisel Alan	Özgür Tercihler, Bireycilik, Çeşitlilik, Cinsiyet Eşitliği	Serbest Seyahat Özgürlüğü, Göç

Kaynak (Harari, 2018: 22)

4.2. DEMOKRASİ NEDİR?

Demokrasi eski Yunanca “halk” anlamına gelen “demos” ve “yönetmek” anlamına gelen “kratein” sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Bu anlamıyla halkın yönetimi demektir. Abraham Lincoln demokrasiyi “Halkın halk tarafından halk için yönetimidir.” şeklinde tanımlamıştır (Gözler, 2018: 103). Demokrasiler, Ampirik ve Normatif Demokrasiler olarak ikiye ayrılmaktadır. Normatif

anlamda demokrasi, ulaşılması gereken bir ideali anlatmaktadır. Bütün vatandaşların devlet idaresi ile ilgili alınacak her kararda oy kullanması ve yapılan oylamaya göre de kararların alınmasını ifade etmektedir. Nüfusu milyonları geçen ülkelerde devletin karar alması için (referandumlar hariç) her kararda vatandaşlarını toplaması ve böyle bir oylamanın yapılması zordur. Günümüzde bu tip bir demokrasinin uygulanması rasyonel bir değer taşımamaktadır.

Ampirik demokrasi teorisi ise, ideal demokrasiye yaklaşan, uygulanabilen gerçek demokrasileri anlatmaktadır. Ampirik demokrasiye göre, devletin kendisini demokrasi olarak adlandırması ile demokrasi olmayacağı bilinmelidir. Bu kapsamda, demokratik devlet vasfını taşımak için bazı ortak özellikler ve uygulamaların olması gerekmektedir. Uluslararası toplum tarafından kabul gören demokratik yönetim şartlarının bazıları şunlardır;

1. Etkin siyasal makamlar seçimle iş başına gelmelidir.
2. Seçimler düzenli aralıklarla yenilenmelidir.
3. Serbest seçimler yapılmalıdır.
4. Birden çok siyasal parti var olmalıdır.
5. Muhalefetin iktidar olma şansı mevcut olmalıdır.
6. Temel kamu hakları tanınmış ve güvence altına alınmış olmalıdır (Gözler, 2018: 103-104).⁸

Yukarıdaki şartlardan da görüldüğü üzere, demokrasilerde halk, yönetime ortak olmakta ve çıkarlarını tehdit eden bir iktidarı kolaylıkla değiştirebilmektedir. İktidarda bu durumu bilmekte, halkın menfaatleri ve hakları doğrultusunda politikalar uygulamak zorunda kalmaktadır. Bu bağlamda da, halkın hak ve özgürlükleri, halkın kendisi tarafından ve demokratik sistem vasıtası ile korunabilmektedir.

Demokratik olmayan devletlerde ise böyle bir koruma gerçekleşmemektedir. Bu devletlerde vatandaşın, iktidarı denetleme veya değiştirme hakkı yoktur. Kararlar halka mal edilmemektedir. Yöneten elitler karar vermektedir. Verilen kararlarda elitler ve çevresinin çıkarları gözetilerek verilmektedir. Bu bağlamda; demokrasi ile liberalizmin birliktelikleri bir zorunluluğu ortaya koymaktır. Aynı ideali temsil etmekte ve çoğu yerde aynı anlamda kullanılmaktadır (Doyle, 1983: 205-235).

⁸ Sadece seçimlerle iktidarın belirlenmesi, devletlerin demokratik yönetim sayılmasının tek şartı değildir.

4.3. KARŞILIKLI BAĞIMLILIĞIN LİBERALİZME ETKİSİ

Karşılıklı bağımlılığın, ticaret ve ekonomiye etkisini ise en güncel Mc Donalds Barış Teorisi göstermektedir. Mc Donalds markası, Amerika Birleşik Devletleri kuruluşlu bir restoran zinciridir. Teori, Mc Donalds şirketinin restoran açtığı devletler arasında savaş yaşanmamaktadır, demektir. Gerçekten de Mc Donalds'ın kurulduğu 1983 yılından itibaren 2008 yılına kadar şube açtığı devletler arasında savaş yaşanmamıştır. 2008 yılında Rusya-Gürcistan Güney Osetya Savaşına kadar da teorinin varsayımı geçerliliğini korumuştur. Teorinin sahibi Friedman'ın makalesinde yazdığı gibi McDonalds şirketinin 1996 yılı itibarıyla; 100 ülkede çok sayıda şubesi olduğu düşünüldüğünde, karşılıklı bağımlılığın dünya düzeni açısından etkisi görülmektedir. Bu örnek ile çok uluslu sermayeye sahip, orta büyüklükte bir firmanın nasıl örümcek gibi dünyayı çevrelediği anlaşılmaktadır. İkinci aşamada ise bu ağların rasyonel anlamda çıkar birlikteliği oluşturduğu ve bu birlikteliklerden elde edilen çıkarların korunması motivasyonu üzerinden bir denge ve düzenin yakalandığı görülmektedir. Bu bağlamda uluslararası ticaret, ortak çıkar birliktelikleri oluşturmaktadır. Fakat devletlerarasında yapıma ihtimali olan savaş, karşılıklı ortak çıkarlara zarar vermektedir. Bu durumda savaş ve çatışma, aktörler açısından rasyonel bir tercih olmamakta ve iki taraf da ortak çıkarlara zarar vermeyen başka bir yöntem ile (çoğunlukla diplomasi) soruna çözüm bulmaktadır (Friedman, 1996). Montesquieu'nün, "Barış, ticaretin doğal sonucudur." sözü de karşılıklı bağımlılık tabanında oluşan liberal barış düzenini anlatmaktadır (Sandıklı ve Kaya, 2013).

5. SONUÇ

Sonuç olarak; Kant'ın "Ebedi Barış" eserinde de geçtiği gibi, liberalizmin uluslararası sisteme hâkim olmasıyla, vatandaşına hesap veren bireysel haklara saygılı cumhuriyetler vasıtasıyla (demokrasiler)⁹, savaşız ve dengeli uluslararası sisteme ulaşılacağı söylemi, liberal-neoliberal teorinin önemli iddialarından birini temsil etmektedir (Doyle, 1983: 205-235). Yeryüzündeki cennet diye tanımlayabileceğimiz bu düzenin formülü ise liberal devlet inşalarının başarıyla gerçekleştirilmesine

⁹ Kant'ın daha fazla barışı sağlayacağını düşündüğü federasyonunun bazı farklı özellikleri vardı. Bunlardan birincisi Federasyonun vatandaşlarının özgürlük ve refaha olan istekleridir. İkincisi Federasyonda uluslararası hukuk ve ticaretin genişlemesi sonucunda, uluslararası hukuk ve örgütlerin gelişimini tetiklemesidir. Son olarak Federasyondaki cumhuriyetlerin çoğalması ve birimler arası barış kaidelerinin resmi kurallar üzerine bina edilmesidir. Buradaki cumhuriyet tanımı günümüzdeki demokratik devlet tanımına daha yakındır (Russett, 1993: 94-131).

bağlanmakta ve batı medeniyetinin dünya hegemonyasını devam ettirmesi açısından önemli bir tezini ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, A. (2011). Demokrasi ve Liberalizmin Zorunlu Birlikteliği. *Paradoks Ekonomi*, 7(1), 7–28. www.paradoks.org
- Barkin, J. S. (2010). *Realist Constructivism Rethinking International Relations Theory Realism*. Cambridge University Press.
- Burchill, S., Linklater, A., Devetak, R., Donnelly, J., Paterson, M., Reus-Smit, C., & True, J. (2005). *Theories of international relations* (Jervis, R.). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107286207.002>
- Carothers, T. (2007). How Democracies Emerge: The “Sequencing” Fallacy. *Journal Of Democracy*, 18(1), 12–27. http://muse.jhu.edu/content/crossref/journals/journal_of_democracy/v018/18.1carothers.html
- Doyle, M. W. (1983). Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy and Public Affairs*, 12(3), 205–235. <https://doi.org/10.4324/9781315252629-22>
- Doyle, M. W. (2012). *Liberal Peace*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203804933>
- Folker, J. S. (2013). *International Relations Theories Discipline and Diversity* (T. Dunne, M. Kurki, & S. Smith (eds.)). Oxford University Press.
- Friedman, T. L. (1996). Foreign Affairs Big Mac. *Nytimes*. <https://www.nytimes.com/1996/12/08/opinion/foreign-affairs-big-mac-i.html>
- Fukuyama, F. (1993). End of History and the Last Man. In *Contemporary Sociology* (Vol. 22, Issue 2). Free Press. <https://doi.org/10.2307/2075746>
- Fukuyama, F. (2014). *State – Building Governance And World Order In The 21st Century*. Cornell University Press.
- Ghani, A., & Lockhart, C. (2008). *Fixing Failed States A Framework for Rebuilding a Fractured World*. Oxford University Press; 1st edition.
- Gismondi, M. D. (2008). *Ethics, liberalism and realism in international relations*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203939932>
- Gold, D., & McGlinchey, S. (2017). *International Relations Theory* (S. McGlinchey (ed.); p. 48). E-International Relations Publishing. <https://doi.org/10.1017/9781316795514.006>
- Gözler, K. (2018). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Griffiths, M. (2007). *International Relations Theory for the Twenty-First Century*. Routledge. <https://doi.org/10.1057/9780230005846>
- Hameiri, S. (2010). *Regulating Statehood*. Palgrave Macmillan.
- Harari, Y. N. (2018). *21 Lessons For The 21st Century*. Penguin Books.

- Hehir, A., & Robinson, N. (2007). State-building: Theory and practice. *State-Building: Theory and Practice*, 1–200. <https://doi.org/10.4324/9780203964712>
- Moravcsik, A. (1992). *Liberalism and International Relations Theory*. Harvard University Press.
- Keohane, R. O., Nye, J. (2012). *Power and Interdependence*. New York: Pearson.
- Rengger, N. J. (2005). *International Relations, Political Theory and The Problem of Order: Beyond International Relations Theory?* Routledge. <https://doi.org/10.5860/choice.37-6518>
- Russett, B. (1993). *Grasping The Democratic Peace* (Vol. 1). Princeton University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
- Sandıklı, A., & Kaya, E. (2013). Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, 12(23), 59–79.
- Sarıca, M. (1996). *100 soruda Siyasi Düşünce Tarihi*. Gerçek Yayınevi.
- Şenel, A. (1996). *Siyasal Düşünceler Tarihi, Tarih Öncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sutch, P. (2007). *International Relations: The Basics*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203960936>
- Viotti, P. R., & Kauppi, M. V. (2012). *International Relations Theory*. Pearson.